

néhányat). Az olvasási gyakorlatok következtében növekedett a fixációszerűség. A koncentrációképesség, a figyelem is erősödött, mert a gyakorlatokat az idő haladtával egyre kevesebb hibával oldották meg. A tanórai munka bizonyította, hogy néhány tanulónál javult a szövegértés és jegyzetelés szintje.

Eddigi tapasztalataink a tanulás tanításában kedvezőek, ezért 1997 őszén újabb 7. osztály kezd meg a tanulását, s beépítettük készülő pedagógiai programunkba is a szabad órakeret terhére. A program folytatásától azt reméljük, hogy a gyengébb képességű tanulóinkat kevesebb kudarc éri, sikeresebbek lesznek a tanulásban, a jó képességű diákjaink teljesítménye viszont megnő, könnyebb lesz a középiskolai tanulmányok megkezdése. A tantárgy keretében kialakított tanulási képesség pedig jól szolgálja majd a későbbi ismeretszerzést is.

KOCSIS JÓZSEFNÉ

Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola

Győr

Pedagógusok hivatásszeretete és közérzete napjainkban

„...Régebben az uralkodók megneemesítették szakácsukat, lovászsukat, agaraik gondozóját, nemegyszer még az udvari bolondjukat is. *Csupán a tanítóikról feledkeztek meg.* Mert az agarász nem bolond agarászni, és a bolond nem hajlandó bolondozni, ha nem élvezhet oltalmat, néhanap jutalmat, jó szót. *Az igazi tanító azonban akkor is tanítani akar,* kegyelmes uram, *ha meg sem fizetik, meg sem süvegelik, meg sem védik a megaláztatásoktól...*”¹ – mondta Apáczai Csere János Barcsay Ákos fejedelemnek.

A XVII. század nagy pedagógusának regénybeli kifejezései akár ma, 1997-ben is elhangozhattak volna. Ez a – Hankiss Elemér szavaival – „lassúcska ország” ma sem becsüli meg sem erkölcsileg, sem anyagilag pedagógusait. Pedig „csak az az ország gyarapodhat, amelyben az emberek többsége úgy érzi, hogy érdemes és fontos többet és jobban dolgozni, mert ezzel előre megy a maga és családja szekere. Ez a meggyőződés egy ország fejlődésének egyik legfontosabb rugója. Ha ez a rugó elpattan, akkor az ország hanyatlásra vagy stagnálásra ítéltetik. Az emberek meg nyomorúságra és rossz kedvre. Nálunk emberek millióinak az életében pattant el ez a rugó”², és köztük – sajnos – sok a pedagógus is.

Mint tudjuk, 1996-ban is ott lebegett sok pedagógus feje felett a létszámleépítések, az óraszámemelések, a gyermeklétszám csökkenése miatti csoportösszevonások, iskolabezárások következményének réme: a munkahely elvesztése. Kollégákkal találkozáskor szinte minden alkalommal azt kérdeztük egymástól: Dolgozol még? Nem küldtek el? Nyugdíjba sem mentél? Hogy tudtátok a legkevesebb zökkenővel megoldani a problémát? Mi várható még? Milyen a hangulat, a közérzet az iskolában? (Stb., stb.)

Ezekre a kérdésekre bizony gyakran elkeseredett, szomorú hangú válaszokat kaptam. Ekkor határoztam el, hogy tanítóképző főiskolás hallgatóim segítségével megvizsgáljuk a ma még dolgozó, „működő” pedagógusok hivatáshoz való viszonyát és jelenlegi közérzetét.

1996 tavaszán és őszén a jelzett téma vizsgálata céljából egyéni interjúkat készítettünk pedagógusokkal. Az interjút mint kutatási módszert azért választottuk, mert alkalmas arra, hogy a vizsgálatban résztvevők tudati és érzelmi viszonyait közvetlenül megragadhatassuk. A kérdéseket előre megterveztük, a válaszokat írásban, illetve magnetofonnal rögzítettük.

Arra nagy gondot fordítottunk, hogy jó kapcsolat legyen a kérdező és kérdezett között, mert csak így kapunk őszinte, hiteles képet a kikérdezett személy nézeteiről, véleményéről és cselekvése motívumairól. A vizsgálatba azok az önként jelentkező hallgatók kapcsolódtak be, akiknek volt olyan pedagógus ismerősük, akikről biztosan tudták, hogy őszintén fognak válaszolni a feltett kérdésekre.

Ezért a „mintavétel” nem reprezentatív a szó kutatásmetodikai értelmezésében, s a kapott eredményeket jelzés értékűnek tekintjük. A véletlenszerűen így kialakult 100 fős minta összetétele a következő:

- A nő - férfi arány	6:1 (85 nő és 15 férfi = 5,66 ~ 6)
- Falun dolgozók és városban dolgozók aránya	60 % - 40 %
- Általános iskolában dolgozik	~ 80 %
- Középiskolában tanít (szakközép, gimnázium)	12 %
- Zeneiskolában tanít	5 %
- Óvodában	3 %
Összesen	100 %

A minta elemzéséhez figyelembe vettük még a következő adatokat is:

1- 5	éve dolgozik pedagógusként	14 %
5-10	” ” ”	18 %
10-15	” ” ”	24 %
15-20	” ” ”	20 %
20-35	” ” ”	24 %
Összesen		100 %

1. Az interjú első kérdésével azt próbáltuk megragadni, hogy „miért választották a pedagóguspályát?”

A nők pályaválasztásában a leggyakrabban említett motívum a gyermekek szeretete, a velük való foglalkozás öröme. A mintában szereplő 85 fő közül 48 fő elsőként és kizárólagosan ezt említi motívumként. 18 fő elsőként említi a beszélgetés során kedvelt, szeretett tanító nénijét, tanárát, zene-tanárát, osztályfőnökét mint példaképet a gyermekszerepet mellett.

Pl. *„Gimnaziista koromban egy idős, de még aktív tanárhoz jártam zongorázni tanulni. Ahogy ő velünk foglalkozott, az a szeretet, öröm és lelkesedés ébresztette fel bennem először, hogy milyen jó lehet tanítani! Azoknak az óráknak a hangulata mindmáig elkísér! Akkor döntöttem el, hogy én is tanítani – így tanítani! – szeretnék.”*

(Vallja egy 51 éves tanárnő, 30 éve dolgozik pedagógusként.)

12 fő hivatkozik családi indíttatásra, a pedagógusszülők példájára a gyermekek iránti szeretet mellett.

Pl. *„A pedagóguspálya szépségeiről, buktatóiról már kiskorom óta volt szerencsém hallani és tapasztalatokat szerezni. Pedagógus családból származom, s én is nagyon szeretem a gyerekeket, akárcsak a szüleim.”* (35 éves tanárnő, 13 éve van a pályán.)

Vagy pl. *„A gyerekek iránti szeretetem és a szüleim példája segített dönteni a pályaválasztásban.”* (46 éves tanítónő, 24 éve van a pályán.)

A nők közül csupán 7 fő jelölte meg elsősorban a szaktárgy szeretetét (ének-zene, idegen nyelv, magyar-történelem), de nem kizárólagosan. Mind a 7 fő hivatkozik a gyermekek szeretetére is, nevelésük, tanításuk iránti mély vonzódásra is. A mintában szereplő nők közül 78 fő tanító- és óvónőképzőben, valamint tanárképző főiskolán, 7 fő pedig egyetemen szerezte diplomáját. Margócsy József „A pedagógus és az élet” című könyvében írja: *„... az egyetemre jelentkező diákok többnyire szakmai tekintélyek hatására választják a pedagóguspályát, míg azok számára, akik a*

többi pedagógusképző intézményben tanulnak tovább, inkább a tanári egyéniség, a pedagóguspályán dolgozó szülő, a rokon és a gyermekszeretet a motiváló tényező.”³

Az általunk vizsgált mintában szereplő női pedagógusok esetében ez a megállapítás igaznak bizonyult.

A mintában szereplő 15 férfi közül 13 fő a szaktárgy szeretetét jelölte meg a pályaválasztás motívumaként. (Pl. testnevelés, biológia-földrajz stb.)

Pl. „*Versenyszerűen sportoltam, de egy sérülés miatt a versenyzői pályafutásom véget ért. De a sport iránti szeretetet és hozzáértésemet továbbadhatom az ifjabbaknak.*”

(38 éves testnevelő tanár, 11 éve van a pályán.)

„*A biológia és a földrajz iránti érdeklődésem a gimnáziumi évek alatt alakult ki. Célom e két tárgy további tanulása volt elsősorban. Szerettem tanulni.*”

A 15 fő közül 2 fő úgy nyilatkozott, hogy „*Nem akartam idegen városban továbbtanulni, a tanítóképző pedig helyben volt.*”

A férfiak válaszait összegezve kiderült, hogy főleg a továbbtanulás igénye, az adott tantárgy szeretete és a praktikusság motiválta pályaválasztásukat. A gyerekekkel való foglalkozás, a tanítás „jó íze és szeretete” csak később, a tanítási gyakorlatok alkalmával és a „hatni tudás” élményének sikeres átélése kapcsán alakult ki náluk. Egyetlen férfi sem jelezte a mintában, a gyermekszeretet, vagy hogy a szülők, pedagógusok példája motiválta volna pályaválasztásukat.

2. Mi az oka, hogy nem módosított pályát?

A kérdésre kapott válaszokat 2 kategóriába tudtuk besorolni.

a) eszébe sem jutott soha,

b) eszébe jutott, de nincs reális esélye a változtatásnak.

a/ A mintában szereplő személyek 75 %-a úgy nyilatkozott, hogy eszébe sem jutott elhagyni a pályát. Szeretnek tanítani, ehhez a tevékenységhez értenek, hivatástudatuk van, ide kötik őket a pályán eltöltött évek is.

b/ 25 % jelezte azt, hogy bár többször is eszébe jutott a pályaelhagyás, de végiggondolva a lehetőségeit, rájött, hogy nincs rá reális esélye.

Többen hivatkoznak „idős” korukra. Pl. „*A 40 év feletti pedagógus úgy érzi, hogy más munkaterületen már szóba sem állnak vele. Tele vannak az újságok álláshirdetésekkkel, de ahogy a hirdetés végét megnézem, már nem is jöhetnek számításba, hiszen az utolsó mondat így hangzik: maximum 35 éves korig*”

(46 éves tanítónő, 24 éve dolgozik a városban.)

Indoklásul felhozták még azt is, hogy más munkahely nincs az adott településen és annak környékén, ahol elhelyezkedhetnének (pl. falusi pedagógusok esetében ez igen gyakori indoklás volt). De sok esetben a családi körülményeik sem tetszik lehetővé, hogy máshol vállaljanak munkát. (Beteg szülők, közös családi ház a szülőkkel, kicsi a gyerekek, és a bejárás, utazás megoldhatatlan lenne.)

E 25 %-hoz soroltuk azt a 2 pedagógust is, akik egyszer rövid időre már elhagyták a pályát, de újra visszatértek családi problémájuk megoldása miatt. Az egyik megtartotta másodállását mint nyelvtanár a nyelviskolában. Ezzel tudja biztosítani anyagi megélhetését és azt, hogy a pályán maradjon.

(51 éves férfi, tanár, 25 éve van a pályán – városban él.)

3. Ha most érettségizne, milyen pályát választana? – hangzott a 3. kérdésünk.

A mintában szereplő személyek 75 %-a újra pedagógus lenne, mert szereti és fontosnak tartja hivatását. Indoklásként kifejtették, hogy azért, ha most kezdenék újra a főiskolai, egyetemi tanulmányaikat, az idegen nyelvek tanulására nagyobb hangsúlyt helyeznének (49 %). Nyelvtudással jobban boldogulnának. (pl. magántanítványokat taníthatnának, és nagyobb esélyük lehetne a pályá-

módosításra is.) Tehát helyes az a törekvés, ill. követelmény, hogy ma már az egyetemi, főiskolai diploma egyben nyelvtudást is adjon.

A fennmaradó 25 % jelezte: nem biztos, hogy újra pedagógus lenne, mert „*nem becsüli meg a társadalom sem anyagilag, sem erkölcsileg ezt a hivatást*”. Helyette inkább a kereskedelembe, a vendéglátóiparban, az idegenforgalomban dolgozna, vagy közgazdász, jogász diplomát szerezne, titkárnő, esetleg önálló kozmetikus, fodrász lenne.

Mint látható, a leginkább divatos és látszólag sikeres szakmákat, foglalkozásokat és ágazatokat jelölték meg, de valamennyi területen a közös „ismertető” az emberekkel való kapcsolattartás és foglalkozás lehetősége.

4. Jelenleg melyek a gondjai, örömei a pályán és a magánéletben? Milyen a közérzete?

A kapott válaszokat 3. kategóriába tudtuk besorolni:

a) kiegyensúlyozott – jó	23 %
b) ingadozó – változó	33 %
c) rossz	44 %

---

100 %

a) Kiegyensúlyozott–jó kategóriába az interjúban szereplők 23 %-a tartozik.

Jellemző rájuk, hogy döntő többségük falun él (16 %), 24-30 év közöttiek, tele vannak ambíciókkal, munkahelyük biztosnak tűnik számukra, boldogok, mert osztályt kaptak (osztálytanítók vagy osztályfőnökök lettek), munkatársaik zömmel fiatalok, és jó közösséget alkotnak a iskolában.

Többnyire fiatal házások, akik önállóan vagy a szüleiknél laknak, bizakodóak (épül a házuk, családi vállalkozás van mögöttük, van földjük, és saját ellátásukra állatokat is tartanak).

A városban dolgozó 7 % esetében jó kereső férjeket (házi orvos, ügyvéd, KFT ügyvezető igazgató) vagy biztos családi vagyont, kisipari tevékenységet találtunk a háttérben (pl. szücs).

„Közérzetem jó, problémáim szerencsére nincsenek.” (25 éves tanítónő, falun él, 3 éve van a pályán.)

vagy: „Közérzetem jó mind a munkahelyemen, mind a magánéletben. Rengeteget köszönhetek szüleimnek. Olyan anyagi biztonságot teremtettek nekem, amely lehetővé teszi számomra, hogy taníthassak, mert a hivatásomat nagyon szeretem.” (27 éves nő, városi iskolában tanít 5 éve.)

b) Ingadozó–változó kategóriába tartozók közérzetére jellemző, hogy mind az iskolában, mind családjukban problémákkal küzdenek. Az életkorukat és a pályán eltöltött éveiket is megnézve kiderült, hogy döntő többségük 10-20 éve van a pályán, tehát a „derékhatár” képviselik az iskolában. Átélték az utóbbi 6-8 év szerintük „zürzavaros”-nak jellemzett oktatáspolitikáját: a rengeteg kísérletezést, a módszertani, tartalmi újítások sorozatát, a közoktatási törvényeket és módosításokat, a NAT körüli, éveken át tartó vitákat.

Látták szétfoszlani az egységes, 8 osztályos általános iskolát, saját maguk megtapasztalhatták az iskolák működési feltételeinek látványos romlását, anyagi helyzetük, létbiztonságuk válságait stb.

Ugyanakkor saját családjukban is érintetteké váltak. Gyermekeik általában még tankötelesek, vagy a továbbtanulás küszöbén állnak. Ezért nemcsak a közoktatáspolitikai, hanem a felsőoktatáspolitikai döntések is érzékenyen érintik őket.

(Pl. tandíj bevezetése, kollégiumi térítési díjak emelkedése, az albérleti díjak megfizethetatlensége, az étkezési és utazási költségek stb. növekedése.)

A tanszerek árai (tankönyvek, füzetek stb.) nemcsak a közoktatásban, hanem a főiskolai jegyzeteknél is „a csillagos égig szöktek már. Ilyen kettős szorításban vajon meddig lehet színvonalasan dolgozni?” – kérdezi egy 20 éve városi iskolában dolgozó tanárnő. Az e ka-

tegóriába tartozók iskolai vonatkozásban hivatkoznak a pénz- és taneszközhányra, az iskolai könyvtárak beszerzési gondjaira – mondván –, ezek kihatnak az önképzésükre is. Sok helyen spórolni kellett a fűtéssel, a világítással, összevonták a csoportokat, nőtt az óraszám, a fizetés pedig „*az éhenhaláshoz sok, megélni pedig kevés!*” – fogalmazott így az előbb már idézett tanárnő.

„*A jó közérzet a tanító munkájának alapvető feltétele. Ezért is igyekszem görcsöktől mentesen élni, igyekszem a dolgokat félelmek és túlzások nélkül a maguk realitásában szemlélni, megpróbálok jóban lenni önmagammal. Eddig még sikerült valahogy, de ha még sokáig így marad minden, félek, fel kell adnom az optimizmusomat! Akkor pedig jobb, ha elmegegy a pályáról. Optimista szemléletmód nélkül vétek lenne a gyereket nevelni!*” (34 éves, városban élő tanítónő, 12 éve van a pályán.)

- c) **A rossz kategóriában** tartozik 44 %. Ha a pályán eltöltött éveket is figyelembe vesszük, akkor azt tapasztaljuk, hogy a 20–35 éves dolgozók (24 %) valamennyien ebbe a kategóriába tartoznak! Ez szinte megdöbbentő volt számomra.

De ide sorolhatók az 5–10 éves pályán lévők közül is sokan. Ők azok, akiknél kicsik a gyerekek (óvodás, kisiskolás), s mivel szolgálati idejük kevés még, a fizetésük is nagyon alacsony. Férjük sem a „siker ágazatokban” dolgozik, szüleik nem vagyonosak, ezért nem tudják támogatni őket. Három pályakezdő is ebbe a kategóriába tartozik. Ők nem akartak érzelmi okok miatt elmenni a városból falura. Ezért délutánonként magántanítványokhoz járnak pár alkalommal, mert olyan magas albérleti + rezsizdíjakat fizetnek, hogy a fizetésükből nem tudnának megélni másképp.

„*A közérzetem határozottan rossz. Anyagi gondjaim vannak... Az értelmiségi lét csak álmom! Színház, hangverseny csak a televízióból szól néha! Évente 1 könyvre jut, nyaralni évek óta nem voltunk! A kertészkedés már rég nem hobby, hanem kényszer, mert a megélhetésünk feltétele! S még örülhetek, hogy nekem megvan ez a lehetőségem!*” (29 éves van a pályán, középiskolai tanár, városban él.)

„*...félő, hogy nem tudhatjuk, ki a következő, aki közülünk az utcára kerülhet. Tehát a közérzetem a lehető legrosszabb. A béreink? Már ott tartunk, hogy a létminimumon élünk. Ezek után mondja meg valaki, hogyan legyek kiegyensúlyozott, vidám, derűs, nyugodt tanítója a rám bízott gyerekeknek?*” (24 éves tanítóként dolgozik, városban.)

„*Közérzetem nagyon rossz. Aggaszt a jelenlegi oktatáspolitikai, az egész rendszerváltozást követő perpatvar, az állandó harcokkal tűzdelt konfliktussorozat a felelősség nélküli, hozzá nem értő vezetők között, akik nem érzik magukénak az oktatás, a nevelés ügyét. Még személyesebben annyit tudok mondani, hogy én még örülhetek, mert létbizonytalanság nem fenyveget. De megértem azokat, akik szorongva ébrednek, és bizonytalanságban élik minden napjaikat. ...Ezt látva, nehéz a fiatalokat buzdítani, hisz ők is ebben a kavargó világba tapogatóznak. De mégis érdemes erre a pályára jönni, hiszen minden nap úgy telik el az életemből, hogy mások hasznára, segítségére tudok lenni. Ezt mind a két gyerekem is így látta... Mindketten pedagógus-pályára léptek.*” (32 éves tanít, nő, városban él.)

„*Bizonytalan a helyzetünk, s ez a közérzetemre is rossz hatással van. Nem látom, meddig lesz állásom. Kevés a fizetésem, sok a munka, nagy a felelősség. Az emberek kevés tiszteletet, megbecsülést adnak a pedagógusnak, s ez érződik a gyerekek viselkedésén is. Szomorú vagyok és elkeseredett.*” (34 éves tanárnő, 13 éves tanít falun, jelenleg igazgató.)

Sorolni lehetne még a többi választ is, úgy vélem azonban, a legjellemzőbbeket kiemeltem. A többi vélemény is a bizonytalanság, az anyagi ellehetetlenülés, az „értelmiségi lét” szerint való élet meghiúsulása, a szakmai zűrzavar köré csoportosítható.

Úgy vélem, vizsgálatunk eredménye – bár talán nem meglepő, de elgondolkodtató. Még akkor is az, ha a véletlenszerűen összeállt 100 fős mintára vonatkoztatjuk. Ha csupán jelzés értékűnek tekintjük az eredményeket, akkor is elgondolkodtató, hogy ez a Hankiss Elemér szerinti

„lassúcska ország” képtelen szót érteni igazán pedagógusaival. Pedig Nagy László szerint már Eötvös József is ” a tanító képzettségét, buzgóságát, hivatásszeretét hatékonyására nézve a népnevelésnek minden egyéb tényezője fölé helyezte. Meg volt győződve, hogy ha a népiskola épülete rossz is, a felszerelése hiányos, a tankönyvek rosszak, vagy éppen nincsenek is, a tanító egyénisége mind-ezen hiányok dacára is képes a népnevelést magas színvonalra emelni.”⁴

Vegyék hát végre komolyan politikusaink az ilyen konkrét vizsgálatokon alapuló jelzéseket, s a „mai uralkodók” nemesítsék meg végre a pedagógusokat is, ne csak „a szakácsukat, lovászukat, agaraik gondozóját... udvari bolondjukat...” azért, meri ők pénz és egyéb feltételek hiányában nem dolgoznak.

A pedagógusok még igen, – *ők még dolgoznak!* A kezdők még fénylően lobogva égnek, a derékhad fáradtabban, de még lámpáshoz illően világít! Vajon meddig? A tűzhöz oxigén is kell!

JEGYZETEK

1. Gyárfás Endre: Apáczai, Gondolat, 1978., 283.o.
2. Hankiss Elemér: „Lassúcska ország”, Népszabadság, 1997. január 11. HÉTVÉGE 55. évf. 9. sz.
3. Margócsy József: A pedagógus és az élet, TK. Bp. 1984.
4. Nagy László: Bárány Eötvös József és a Népoktatási törvény, Magyar tanítóképző, 1894.

DR. LÉGRÁDI LÁSZLÓ

Irányítástechnikai Szakközépiskola

Fűzfőgyártelep

A Kohlberg-féle just community iskolai alkalmazása

Lawrance Kohlberg (1929–1987) amerikai társadalomtudós, Piaget késői tanítványa, munkásságát az erkölcsi ítéletalkotás és cselekvés fejlődéslélektani vizsgálatának szentelte. Az értelem és az erkölcs közötti kapcsolat, az erkölcsi ítéletképesség fejlődése és a morális érettség kritériumai érdekelték. Fontosnak tartotta az igazságról való gondolkodás fejlődését és a normákhoz való viszonyt. Szerinte az erkölcsi fejlődés a belső adottságok és a környezet kölcsönhatása által alakul.

A just community (igazságos közösség) kialakításának a gondolata Kohlbergnek az erkölcsi fejlődésről szóló nézeteinek nemzetközi vitájából és az amerikai társadalom belső problémáira adott válaszaiból alakult ki. A 70-es évek második felében pszichológusok és pedagógusok just community címen iskolakisérletet hoztak létre olyan iskolákban, ahol halmozottan voltak jelen szociális feszültségek és deviáns magatartások. Úgy gondolták, hogy a demokratikus nevelés terén igazi áttörés csak a serdülő- és ifjúkorban érhető el. És csak akkor, ha ez megfelel a tanulók belső fejlődési szükségletének, pozitívan formálva önértékelésüket, de ugyanakkor megfelel a társadalom szükségletének is.

A just community távolabbi célja választ adni arra, hogyan lehetséges a társadalmi béke megőrzése és az erőszakos konfliktusmegoldás visszaszorítása, vagy hogyan befolyásolható az erkölcsi cselekvés az erkölcsi megismerés által stb. Közlebbi célja pedig az erkölcsi szocializáció.

Az élet demokratizálása nem azt jelenti, hogy minél többen szóljanak bele a dolgokba, hanem többen érezzék magukat felelősnek ugyanazon dologért. A cél az, hogy az iskolát végzetkekből olyan személyek váljanak, akik a társadalomból igazságos közösségeket tudnak létrehozni. Az iskolai demokratizálás pedig azt jelentené, hogy a döntési folyamatokba minél jobban bevonni a tanárokat és tanulókat, hogy ezáltal nagyobb mértékben azonosuljanak a döntésekkel, és nagyobb felelős-